

L'HOME QUE UN SAC DE

Cosme Campsolinas va participar en dues

JORDI CARRERAS > TEXT

>> *Cosme Campsolinas, al final de la Segona Guerra Mundial, amb el vestit de l'exèrcit americà de la 5a Divisió.*

El 3 d'abril de 2009 va morir a Atlanta (Estats Units), als 91 anys, Cosme Campsolinas i Custoja. Fill de la Vajol, és un complet desconegut a Catalunya. Va prendre part a la Guerra Civil Espanyola i a la Segona Guerra Mundial. Després de ser torturat pels nazis, va formar part dels refugiats que Franco va retornar als aliats a canvi de matèries primeres, com sacs de blat. Més tard, va deixar-ho tot per anar-se'n a Amèrica del Nord, on va triomfar com a cuiner. Vaig tenir la sort de conèixer aquest personatge extraordinari, amb una vida novel·lesca, i de viure amb ell una odissea mentre preparava un documental sobre la seva vida.

>> Cosme Campsolinas,
a casa seva, a Atlanta,
el maig de 2008.

VALIA BLAT

JORDI CARRERAS

guerres i va esdevenir cuiner d'èxit a Amèrica

Cosme Campsolinas va néixer el 8 d'agost de 1917 a Can Barris, de la Vajol, el mateix mas on, gairebé vint-i-dos anys després, va estar-se Manuel Azaña els últims dies de la Guerra Civil. A casa seva n'eren els masovers i ell va ser el penúltim a néixer d'una família que va tenir set fills. A penes va conèixer el seu pare, que va morir quan ell tenia tres anys. Justament per la manca d'un home al front del mas, la seva mare va decidir marxar-ne el 1928. Tot i que tenia l'ajuda de la mainada i d'alguns desertors de la Primera Guerra Mundial, que en passar per allà decidi-

en estar-s'hi una temporada, Can Barris era i és una propietat important, massa, per a una dona sola carregada de mainada, i més encara tal com es vivia vuitanta anys enrere. Se'n van anar cap a Ceret, i van canviar de vida, d'entorn i d'Estat, però aquest últim va ser un detall que un Cosme amb onze anys amb prou feines va percebre.

Les espardenyes i els fogons

Acabada l'escolarització, va començar a treballar en un taller d'espardenyes i, com que el noi era despert, va idear un sistema per fixar les soles més ràpidament i millor. A Ceret alguns en-

cara recorden que molts anys després aquest mètode encara es feia servir, i diuen que aquest detall va evidenciar que el jove Cosme ja apuntava maneres. Les espardenyes van ser cosa de poc temps; una feina massa monòtona i mecànica per a ell, que aspirava a fer coses més creatives. Va ser després que va descobrir la seva vocació de cuiner. Va començar com es feia en aquell temps, fent d'aprenent, en el seu cas a l'Hôtel du Commerce, de Portvendres. S'hi va estar tres anys, en els quals va aprendre a tocar totes les tecles de l'ofici: tant feia rostits com lligava salses o preparava les postres.

En quedar-se sense papers, el secretari de l'Ajuntament de Ceret li va retreure la seva originària condició administrativa d'espanyol

>> A dalt, Campsolinas a l'esquerra, al camp de Sant Cebrià del Rosselló, el 1939. A sota, amb el seu gran amic, Joan Sirvent, després de la Segona Guerra Mundial.

Aquest hotel va tancar fa uns tres anys, i durant el temps que Campsolinas hi va ser era un molt bon lloc per aprendre a ser cuiner.

Les coses li anaven prou bé i amb només divuit anys ja era cap de cuina d'un restaurant de Perpinyà, però la bona sort no havia de durar. El canvi d'Estat, que amb prou feines havia notat en els vuit anys anteriors, se'l va trobar abruptament quan un mal dia un rentaplats molt malcarat del restaurant on treballava li va robar la cartera. Els diners no van ser el problema: va ser la documentació. Quan va acudir a les autoritats locals perquè li fessin papers nous, va topat amb la negativa del secretari de l'Ajuntament de Ceret d'aleshores, que li va retreure la seva originària condició administrativa d'espanyol. Amb el temps que feia que la família era al Vallespir, en Cosme tenia dret a apel·lar a alguna instància superior, com la prefectura, i probablement se n'hauria sortit. Però sense ningú que l'orientés ni l'ajudés, i inexpert com era en aquestes qüestions, va decidir fer cas d'un amic de la família que li va aconsellar que, per arreglar l'assumpte ràpidament, anés a Figueres. Era la primavera de l'any 1936...

A favor de la República

El mateix amic de la família, a través d'amistats, el va ajudar a allistar-se a l'Exèrcit, cosa que va resoldre de seguida la qüestió dels papers.

Però encara no havia tingut temps de prendre les mides al castell de Sant Ferran ni d'aprendre la llengua castellana, que desconeixia completament, que hi va haver el cop d'estat de Franco. Abans no l'enviessin al front van passar alguns dies, i enmig

de la incertesa de les primeres hores Campsolinas va tenir l'oportunitat de desertar i estalviar-se un conflicte del qual no sabia res. Hauria pogut arribar fins a la Vajol i marxar cap a França pels passos de muntanya que coneixia tan bé des de petit, ja que Can Barris està situat gairebé en els límits dels dos estats. Però a penes s'ho va plantejar. Va decidir quedar-se a lluitar per la legalitat republicana, perquè, encara que de política ni en sabia ni en volia saber res, sí que tenia unes certes idees de com havien de ser, per a ell, les coses. I aquestes idees eren molt properes als ideals d'esquerres, encara que no es podien encasellar en cap *isme* en concret.

Campsolinas va fer la guerra com a soldat ras, i el primer que li va tocar va ser anar a primera línia de foc, on les va passar tan magres com tothom, però bé que després, a mesura que va avançar el conflicte, els seus coneixements als fogons li van servir per fer de cuiner i aconseguir una destinació menys exposada. Va estar al front d'Aragó i a Catalunya, el van ferir i va salvar la pell en diverses ocasions, tant de l'enemic com també d'algunes males jugades d'alguns del seu bàndol.

La Segona Guerra Mundial i la Resistència

Una opinió àmpliament compartida sobre aquells convulsos anys a Europa és que la primera gran batalla de la Segona Guerra Mundial va ser la Guerra Civil Espanyola. Per a la gran majoria dels que hi van prendre part, els combats van acabar l'hivern de 1939, però per a alguns milers de persones la lluita contra el feixisme va continuar en altres escenaris. Una d'aquestes persones va ser Campsolinas.

Acabada la Guerra Civil, va marxar de l'Estat espanyol per evitar les represàlies del franquisme i va anar a parar al camp de Sant Cebrià del Rosselló. Però jove com era, valent, i a més, amb un francès perfecte, s'hi va estar poc temps. En va sortir amb el seu amic Joan Sirvent, a qui va conèixer durant la guerra. Com Campsolinas, Sirvent

A la Guerra Civil el van ferir i va salvar la pell en diverses ocasions, tant de l'enemic com d'algunes males jugades dels del seu bàndol

>> *Campsolinas a l'esquerra, en un trajecte entre Marsella i Grenoble amb un tot terreny Dodge, l'octubre de 1944.*

també era empordanès, de Peralada, i van mantenir una molt bona amistat durant tota la vida. Tots dos van sortir del camp per treballar per a una agència de Perpinyà que necessitava carbó per a una fàbrica de dinamita. Havia començat la Segona Guerra Mundial i la demanda s'havia disparat. Quan a la primavera de 1940 els alemanys van conquerir França, van mirar de convèncer per les bones els refugiats espanyols que se sumessin voluntàriament a treballar per la nova societat que pretenien construir. Però Campsolinas no en va voler saber res, més aviat li van venir ganes de col·laborar amb la Resistència per ajudar a derrotar-los.

La possibilitat se li va plantejar tota sola; un bon dia va aparèixer on estava treballant, a Cortsaví, al peu del Canigó, un home acompanyat de la seva dona i dos fills, i amb pinta d'estar esperant la primera oportunitat per marxar cap a l'Estat espanyol. Després d'uns dies i de veure clarament com aquell home amb aspecte d'intel·lectual i un fort accent alemany ni estava fet ni estava allà per remenar carbó, li va proposar de passar a l'altre costat de la frontera, on potser li aniria millor, ja que Espanya necessitava ser reconstruïda. L'home no s'ho va rumiar gaire per dir que sí. No era difícil d'imaginar, com tampoc no ho era suposar que no volia marxar

per quedar-se a la miserable Espanya franquista sinó per anar a algun altre lloc. Campsolinas el va posar en contacte amb un vell contrabandista que anava i venia sovint entre els dos estats muntanyes a través, i aquest es va avenir a ajudar aquella gent sense demanar-los res a canvi. Així va començar Campsolinas a ajudar els que fugien de l'Europa ocupada. Aleshores ja hi havia un trànsit regular de persones que creuaven els Pirineus, però es va incrementar moltíssim a partir de novembre de 1942, en què els nazis van estendre l'ocupació fins al sud del territori francès, en resposta al desembarcament dels americans i britànics al nord d'Àfrica el 8 de novembre.

Poques setmanes després, el dia de Cap d'Any de 1942, un responsable de la Resistència, *monsieur Robert*, li va demanar si, mitjançant els contactes que Campsolinas tenia amb els republicans espanyols que treballaven a les mines de Batera, els podia subministrar dinamita per atemptar contra els alemanys. Sense ni rumiar-s'ho va dir que sí. I encara es va implicar més en la lluita poc després, quan va orga-

nitzar una filera d'evasió molt ben organitzada amb els germans Solé, de Reiners, i cada tres o quatre dies passava un comboi d'una vintena de persones, més per idealisme que per diners.

Una evasió de pel·lícula

Però amb l'ocupació total i els alemanys sobre el terreny, el cercle es va anar estrenyent sobre la Resistència. Campsolinas va caure poc després. La matinada del 21 de febrer de 1943, per una traïció d'un amic de la infància, els nazis el van arrestar a la casa on s'estava a Llauro, acusat d'haver ajudat a passar alguns centenars de persones. El van portar a Arles de Tec, i per saber altres noms de col·laboradors de la xarxa, de la qual, segons els alemanys, ell era el centre, el van torturar amb duresa. D'aquells dies de pallisses a tota hora li'n va quedar alguna seqüela física que el va acompanyar tota la vida. Però Campsolinas era tossut com una banya de marrà i ni així van aconseguir arrencar-li la informació que els alemanys esperaven amb candeletes. Estava mort de por quan el van detenir, però quan el van començar a apallissar la por se li va transformar en ràbia.

El van traslladar a la Ciutadella de Perpinyà, que els nazis havien habilitat com a presó a partir del 12 de novembre de 1942. Quan semblava que torturarien Campsolinas fins a la mort o que un escamot l'executaria, els seus mateixos companys de cel·la li van dir que o bé s'espavilava per escapar-se ben aviat o ells mateixos l'haurien d'escanyar per evitar que acabés xerrant. Encara que pugui xocar, Campsolinas hi estava d'acord. Evidentment, a un jove que s'estimava la vida com ell, no és pas que li fes cap il·lusió que els seus companys de cel·la l'escanyessin. Però al davant tenia un panorama paorós, i per valent que fos i que se sentís en moments determinats de les tortures, no tenia clar si acabaria parlant o no. Si ho fes, hauria condemnat a mort altres persones, i per això entenia aquella «solució» tan dràstica.

Campsolinas va començar a ajudar els que fugien de l'Europa ocupada pels alemanys ajudant-los a travessar els Pirineus

Pla, Campsolinas i la bullabessa

Que l'Hôtel du Commerce va ser una excel·lent escola de cuiners en dona fe un reconegut gurmet com Josep Pla, que en les seves obres esmenta set vegades aquest hotel de manera elogiosa, i en destaca la seva bullabessa. Justament aquest va ser un dels plats que més reconeixement va donar a Campsolinas, que va sortir en diverses ocasions en la premsa tant de Geòrgia com d'arreu dels EUA.

Malgrat els volts que va donar, Campsolinas sempre va mantenir un fort sentiment català. Sense cap afany de notorietat, alguns anys va contribuir econòmicament de manera important a l'homenatge al president Lluís Companys que cada any es fa al Coll de la Manrella.

Per sort, feia unes quantes nits que havia començat a treballar per intentar escapar. Un suís que els nazis no van registrar a fons va entrar a la cel·la amb una navalla suïssa, d'aquelles vermelles amb la creu blanca helvètica. L'home ja tenia una certa edat i comptava que n'acabaria sortint indemne, i li va donar la navalla a en Cosme perquè en fes el que volgués. A tres companys de cel·la, Campsolinas els va proposar afegir-se a la fuga. De nit, amb paciència i d'amagat de la resta de presos, perquè no s'escampés la veu i els agafessin, anaven descalçant els barrots d'una finestra estreta que hi havia a dalt de tot del racó que tenien els presos a la cel·la per fer les seves necessitats. Com que una porta propera els impedia estar a resguard de les mirades dels altres presos, treballaven

per torns i feien fressa per distreure l'atenció mentre destrossaven els llençols per fer-ne una corda. Preparaven una evasió de les clàssiques: treure els barrots i fugir amb llençols entrelligats a tall de corda.

Així es van aconseguir escapar, la matinada de l'11 de març de 1943, Campsolinas, els seus tres socis i Taquí, un pagès que també feia de passador -molt malparat de les tortures dels nazis- i que van decidir endur-se a última hora. Segons Jean-Philippe Alazet, guia i historiador del Palau dels Reis de Mallorca, aquesta va ser una de les dues úniques evasions documentades com a tals de l'època que els nazis van tenir presó a la Ciutadella de Perpinyà.

En la fuga, Campsolinas va passar davant i va ser l'encarregat de preparar el camí per als altres. No li va caldre emprar la violència, tot i que duia a la mà un dels barrots i estava disposat al que fos per poder fugir. Si l'enxampaven, l'esperava la mort. Així havia anat en els anteriors intents frustrats d'evasió: metrallaven immediatament els fugats, per escarmentar la resta.

Abans de fugar-se, Campsolinas s'havia preocupat d'on podrien anar després, ja que sortien a un Perpinyà ocupat pels nazis. Un dels companys de fuga li havia parlat d'un metge amic del seu pare que col·laborava amb la Resistència. Així és que, una vegada fora, van anar de dret al número 1 del carrer Jacint Rigaud de Perpinyà, a picar a la porta del doctor Jean Tallez. Aquest no els va fallar i els va acollir a casa seva. Tallez i la seva família van procurar roba i atencions als evadits, especialment a Campsolinas i Taquí, tots dos en força mal estat a causa de les pallses.

Canvi d'identitat

Els alemanys van fer un gran desplegament per capturar els evadits, ja que volien escarmentar-los per evitar que altres s'animesin a fugir. Però els cinc homes van sortir de Perpinyà uns dies després per separat sense que els agafessin. Ell ho va fer de bracet de la filla del doctor Tallez, a la qual no va tornar

>> Després de la Segona Guerra Mundial.

a veure mai més, encara que els últims vuit anys de la vida de Campsolinas van recuperar el contacte d'una manera increïblement casual. Amb una pistola a la butxaca de la mà dreta i un revòlver a l'esquerra, fent veure que estava ferit, va escapar-se davant dels nassos dels soldats alemanys. Els evadits van anar a Ceret i des de Fontfreda van travessar la frontera per les muntanyes. Sense documentació que els comprometés si els agafaven, cadascú va decidir inventar-se una identitat falsa, en funció dels seus interessos. Campsolinas es va convertir en Jean Bertrand, ja que com a francès els espanyols no sabrien que havia combatut amb els republicans.

Taquí va quedar-se al costat francès, amb la qual cosa l'únic dels fugits que estava avesat a caminar durant hores i menjant poc era Campsolinas. Després de caminar dues nits i descansar de dia, voltant més del compte per amagar-se dels guàrdies que vigilaven la frontera, els evadits es van posar ells mateixos a la boca del llop en lliurar-se a un grup de caçadors prop de Lladó, entre els quals hi havia l'alcalde de Navata. Ho van fer

Campsolinas es va convertir en Jean Bertrand, ja que com a francès els espanyols no sabrien que havia combatut amb els republicans

711192 20 1937

ión de Partido de Figueras

pediente procesal de Jean Bertrand

conocido por

T. P. A.-Mód. 117

Joseph y de Surana esposo de

25 naturala de Perpignan partido de Francia

a de vecindad Perpignan provincia id.

de la Puente de la religión católica profesión Peonero

ón estado Soltero hijos

antecedentes ingresa por 13 vez

SEÑAS PARTICULARES

FORMULA DACTILAR

ENTRADA

SALIDA

Pulgar derecho

>> La seva fitxa a la presó de Figueres, com a Jean Bertrand.

en contra de l'opinió de Campsolinas, que estava convençut que entre els caçadors hi havia d'haver franquistes. L'alcalde els va demanar que l'acompanyessin a l'ajuntament i un cop allà va avisar la Guàrdia Civil, que els va detenir. Tal com havien previst, tots es van fer passar per les identitats inventades prèviament.

Un home per un sac de blat

Aleshores va començar un periple que va dur Campsolinas -sempre com a Jean Bertrand, per a les autoritats espanyoles-, per aquest ordre, a les presons de Figueres i Girona, a un hotel de Caldes de Malavella sota vigilància policial, i finalment, al camp de concentració de Miranda de Ebro. Va entrar a Figueres l'1 d'abril i de Miranda en va sortir el 12 de novembre de 1943 per anar a Màlaga, i d'allà va salpar poc després en un vaixell rumb a Casablanca. Després de mesos sense saber exactament què havia de fer amb els milers de refugiats estrangers que retenia, el règim franquista es va avenir a fer un tracte amb els aliats: acceptava deixar-los marxar i els canviava per matèries primeres, com farina, blat o fosfats. L'evolució de la guerra, en la qual la derrota alemanya començava a entreveure's com una possibilitat real, va decantar la postura inicial del règim, alineat amb els estats de l'Eix. A Caldes de Malavella, abans no el portessin a

Miranda de Ebro, un guàrdia va dir a Campsolinas: «Mira què diu el diari:

Espanya rebrà un sac de blat per cada refugiat com tu... O sigui, que per a nosaltres, tu vals tant com un sac de blat».

Una vegada al nord d'Àfrica, i malgrat les seves peticions, mai escoltades, de ser llançat en paracaigudes a la Catalunya Nord per anar-se a venjar dels nazis que l'havien torturat, Campsolinas va ser destinat a Sicília i posteriorment va participar en les campanyes d'Itàlia, França i Alemanya, fins que l'octubre de 1945, cinc mesos després d'acabada la guerra a Europa, va ser definitivament llicenciat. Després de nou anys de guerres, va tornar a Ceret i va ser condecorat pels governs americà i anglès per la seva contribució a passar aviadors aliats.

La meva trobada amb Cosme Campsolinas

Vaig «trobar-me» amb Campsolinas i la seva història d'una manera absolutament casual a Mèxic DF. L'agost de 2007, mentre feia temps als voltants del Senat mexicà per entrevistar una veterana senadora, vaig entrar a la lli-

>> A Ceret, els anys 40, amb la seva Monnet et Goyon.

breria d'una universitat i vaig veure un exemplar de les seves memòries. Era l'últim a la venda dels 300 que es van editar a Mèxic. Em va cridar l'atenció trobar en un país tan lluny de Catalunya les memòries d'un home que a la contraportada deia que era «nascut a les Illes», que tot just està a uns 25 quilòmetres d'on vaig néixer jo. Potser era algun dels milers d'exiliats que van anar a parar a Mèxic? Podia ser, però aquell home també havia fet la Segona Guerra Mundial; per tant, no hi havia anat al final de la guerra espanyola, com la majoria. No havia sentit mai res d'aquell tal Campsolinas i, encuriosit per saber d'una vida que a Mèxic havia interessat prou algú com per publicar-ne les memòries, vaig comprar el seu llibre.

Quan vaig acabar-lo, em vaig sentir molt intrigat per saber què se

Si no m'hagués trobat un home amb una força i una il·lusió impròpies de la seva edat, no m'hauria captivat de la manera que ho va fer

n'hauria fet d'aquell jove intrèpid i valent. Tenia el pressentiment que després de les vicissituds dels seus anys joves no hauria tingut una vida gaire normal i corrent. Pensava que devia ser mort –si no, havia de ser molt gran– i que hauria viscut a França, tot i que a l'última ratlla del llibre deia que havia agafat un vaixell per anar a Amèrica. Però que les seves memòries s'haguessin publicat per primera vegada a França el 1987 em va fer pensar que el pas per Amèrica potser hauria estat cosa d'uns anys.

Em vaig posar en contacte amb la universitat que havia editat el llibre per demanar-los més informació. La resposta va ser un missatge molt cordial que em deia que l'home probablement encara vivia i m'adreçava a una advocada argentina que vivia al Perú, que sabia donar-me'n més detalls. Excitat per aquella inesperada resposta, em vaig posar en contacte amb Perla Rendón, l'advocada, i després d'una amistosa conversa, em va donar les dades de Campsolinas. Em va dir que vivia als voltants d'Atlanta, Geòrgia, i que tot i que necessitava una mica d'oxigen i tenint en compte la seva edat, físicament estava bé i mentalment al cent per cent, si les coses no havien canviat últimament. No recordo si vaig saber dissimular gaire l'emoció que vaig sentir en

>> Al castell de Sant Ferran de Figueres, durant el rodatge del documental, l'octubre de 2008.

aquell moment. Si podia parlar amb ell, resoldria els meus interrogants sobre com li va anar la vida en temps de pau, i altres preguntes que m'havia suscitat la lectura de les seves memòries.

Una trucada llargament esperada

Al cap d'un parell de dies de tenir les dades vaig tornar a Nova York, que és on jo vivia aleshores, i l'endemà li vaig trucar. No estava segur si vivia sol i vaig demanar per ell, tot i que la veu que va despenjar el telèfon em va fer pensar que devia ser ell mateix. Justa la fusta! Em vaig presentar, parlant-li en català i tractant-lo de vós, i de seguida va saber qui era.

–Sí, sí, ja sé qui és vostè. La Perla Rendón em va dir que havia parlat amb ella i que em trucaria. Feia temps que esperava aquesta trucada.

–Ostres, ja em sap greu, però tot plegat fa tres dies que tinc el vostre telèfon.

–No, home, no em refereixo pas a això. Vull dir que fa temps, anys, que esperava que algú em truqués un dia interessant-se per la meua història.

La resposta em va deixar glaçat, i vaig pensar que havia trobat un home

que pagava la pena de conèixer bé. Un company periodista em va comentar temps després que, d'alguna manera, era com si Campsolinas, amb les seves memòries, hagués escrit un missatge en una ampolla i jo l'hagués trobat. Potser sí. Sigui com sigui, si no m'hagués trobat un home amb una força i una il·lusió gairebé impròpies de la seva edat, difícilment m'hauria captivat de la manera que ho va fer. Aquests factors, sumats al seu carisma, feien de Campsolinas un tipus realment interessant.

Després de la primera conversa, les sensacions mútues no podien ser millors. De seguida ens vam entendre i, en certa manera, reconèixer. Al cap i la fi, en realitat ell era fill de la Vajol, no de les Illes, i jo de Pont de Molins, separats per vint-i-pocs quilòmetres. Tots dos sabíem bé on era el poble de cadascú i fins i tot teníem algun amic comú. I tots dos teníem ganes de fer alguna cosa junts, més enllà de parlar per telèfon, com per exemple anar a visitar alguns dels escenaris dels seus nou anys de guerres.

Ho vam fer uns mesos després, però explicar com va anar aquell viatge excedeix les possibilitats d'aquest article. Preparo un llibre sobre aquella experiència. Durant el 2008 vaig anar quatre vegades a Atlanta per entrevistar-lo en profunditat i veure el material que tenia a casa seva, i entre setembre i octubre de 2008 vam fer un viatge d'un mes a Catalunya que va ser una autèntica aventura, ja abans de sortir.

Dels Pirineus a Amèrica del Nord

El 1952 Campsolinas va marxar de Cèrret, on havia tornat després de la Segona Guerra Mundial, cap a Quebec, amb la intenció de dedicar-se al mateix que feia al Vallespir. Allà tenia un parell de camions i arribava a acords amb propietaris forestals per portar fusta a les serradores. Però només d'arribar a Montreal li van oferir fer de cuiner en un motel que s'acabava d'obrir a la ciutat. Campsolinas no tenia previst tornar a cuinar, però la feina era ben pagada i va pensar que per començar no estava malament. Al cap de dos anys, el Motel Jacques Car-

**Li vaig demanar que em firmés el llibre que havia comprat a Mèxic.
Hi va escriure: «Al meu amic i salvavides...»**

tier va rebre la màxima distinció gastronòmica al Canadà. Ell n'havia estat l'únic xef, i per tant, quan dos anys després del guardó, el 1956, es va traslladar als EUA, el premi li va anar molt bé com a carta de presentació. Els EUA eren el seu objectiu des que va arribar a Amèrica del Nord, però no li van concedir el visat, per la qual cosa va optar per anar primer a la capital del Quebec, que és territori francòfon. El temps que hi va ser va aprofitar per estudiar l'anglès, amb la intenció de baixar al país veí. Quan ho va poder fer, el seu primer destí va ser Nova Jersey. Va treballar en un restaurant d'aquell estat i després en un altre de la ciutat de Nova York. De 1956 a 1960, Campsolinas va voltar força el país, cada vegada per treballar en una feina millor: Palm Beach i Miami (Florida), Dallas (Texas) i Chattanooga (Tennessee) van ser les altres etapes que va recórrer abans d'anar a parar a Atlanta (Geòrgia), on es va establir definitivament.

A Atlanta hi va anar a treballar de xef al The Commerce Club, un club privat de categoria que s'obria a la ciutat, muntat per les grans empreses i institucions de la capital. Aquests clubs privats són un tipus d'establiment que s'estila molt als EUA per tancar tractes al voltant d'una taula, fer àpats d'empresa o simplement mantenir contactes de negocis. Molts, fins fa uns 25 o 30 anys, només permetien l'entrada a homes, que a més havien de ser socis i vestir obligatòriament americana i corbata. Campsolinas es va quedar a Atlanta, on se'l coneixia com *el Xef*, un sobrenom que feia justícia al fet que el 1983 fos considerat el millor xef de clubs privats dels Estats Units.

>> Com a xef, a Atlanta.

Amic i salvavides

De la primera vegada que vaig anar a veure Campsolinas sempre recordaré que abans d'acomiarar-nos va dir que aquells dos dies havien estat els més feliços de la seva vida. Aquella frase va destil·lar la profunda tristesa d'un home tremendament sol. Tot i que tenia família –i una part no gaire lluny d'on vivia ell–, en realitat sempre van estar molt allunyats. Un detall molt significatiu: ningú de la seva família directa –l'exdona, els dos fills i l'únic nét– sap absolutament res del seu passat abans d'Amèrica del Nord. I això que l'exdona és nascuda al Vallespir.

Aquell cap de setmana li vaig demanar que em firmés el llibre que havia comprat a Mèxic. Hi va escriure: «Al

meu amic i salvavides...». Qui m'havia de dir aquell dia que uns mesos més tard, segons va dir ell després diverses vegades, li salvaria literalment la vida? No sé si li vaig salvar o no, però sí que sé que quan el vaig anar a buscar a Atlanta per anar cap a Europa va ser la vegada que el vaig veure en pitjor estat. Bàsicament, perquè feia sis dies que no menjava pràcticament res ni es prenia la medicació. Vam fer el viatge, sobretot, per la seva imparable força de voluntat i perquè dir-li que no en aquell moment segurament hauria estat convidar-lo a abandonar-se definitivament. Va ser una odissea, sí, però Campsolinas va tornar a Geòrgia a mitjan octubre molt millor que quan n'havia sortit. La sanitat pública francesa hi va

tenir molt a veure. Fràgil, perquè amb 91 anys, necessitat d'oxigen 20 de les 24 hores del dia i la pelvis encara delicada d'un trencament set mesos enrere, no es poden demanar miracles. Però fins i tot millor que quan el vaig veure per primera vegada, el març de 2008, opinió que també comparteixen els veïns que més el van tractar.

Acostar-me i furgar en la vida de Campsolinas va ser fàcil però alhora complicat, perquè malgrat l'objectivitat periodística pretesa des del primer moment, per aproximar-m'hi no ho vaig poder fer des d'una perspectiva estrictament professional, sinó que va caldre una implicació personal per part meua. Senzillament, les circumstàncies de Campsolinas no permetien fer-ho d'una manera gaire diferent, i si es podia, no vaig saber veure-la. Vivíem en una plàcida barriada de *mobile homes*

El van apassionar les motos i les dones.
De les primeres en va tenir 41;
de les segones, probablement el doble

(cases mòbils) dels voltants d'Atlanta, habitada bàsicament per immigrants mexicans i alguns nord-americans que queden dels que s'hi van instal·lar al principi, com Campsolinas, fa més de trenta anys. Quan el vaig conèixer, feia encara no tres setmanes que havia caigut d'una cadira on s'havia enfilat i s'havia trencat la pelvis. En tenia cura una dona peruana que feia 19 anys que estava sense papers als EUA. Poques setmanes després de la primera visita a Atlanta, la policia la va detenir i va ser deportada. Quan hi vaig tornar, la primera setmana de maig, se'n mig cuidava una dona de 64 anys que se l'estimava molt però que estava afectada d'una depressió important, i tenia un problema greu d'alcoholisme i tabaquisme. Cosme, un exfumador que amb prou feines va tastar l'alcohol en la seva vida, coneixia la família d'aquesta dona de trenta anys enrere, abans que ella caigués en el pou on és encara. A final d'agost de 2008, cansat que begués contínuament, la va fer fora de casa seva, per la qual cosa quan el vaig anar a buscar el vaig trobar sol.

Campsolinas va obrir-se de bat a bat. Cap pregunta que li vaig fer va quedar sense resposta, i en tot allò que he pogut contrastar, que és força, sempre va dir la veritat. També em va dir alguna cosa que no sabien ni els més íntims, però que no els va estranyar

>> Campsolinas a la part superior dreta, a la portada de The Atlanta Journal, el 26 de gener de 1983.

en absolut, venint d'ell. Després vaig saber que això d'obrir-se a parlar d'ell mateix no era gens habitual en Campsolinas, perquè, tot i que era considerat un home transparent i una excel·lent persona pels que el van tractar, també es va caracteritzar sempre per una gran discreció. Suposo que en el moment de la seva vida que vaig aparèixer va decidir que ja podia buidar el pap.

Les motos i les dones

Un perfil de Campsolinas no és complet sense esmentar dues de les coses que més el van apassionar: les motos i les dones. De les primeres en va tenir 41; de les segones, probablement el doble. Quan vaig entrevistar la seva filla, l'únic moment que va somriure va ser quan li vaig preguntar pel seu pare i les dones. Una dona d'Atlanta que el coneixia des de petita i que per a ella era com un oncle em va dir que només de la seva relació amb les dones n'hi hauria per escriure un llibre. Li agradava molt seduir i les dones l'adoraven. El seu matrimoni va durar trenta anys, però per diverses raons mai no va funcionar. A en Cosme no li importaria gens que ara expliqui això, perquè l'hi vaig demanar.

«Tant me fa, diràs pas cap mentida», em va contestar amb un somriure.

Les motos van ser l'altra passió. Era famós a Atlanta per això i fins i tot algun article de premsa en fa esment. Va conduir una 650 cc fins als 83 anys i una 125 cc fins als 88. Qui porta moto sap que no és tan fàcil a partir d'una determinada edat. Amb setanta anys, quan a les quatre de la tarda acabava una jornada laboral que havia començat a un quart de set del matí, Campsolinas se'n podia anar fins a l'estat veí de Tennessee a fer tres o quatre hores de revolts. Era un tipus així, una ànima jove, un supervivent decidit a gaudir de la vida fins a l'últim glop.

Georgia on my mind

Vam compartir la il·lusió de tornar a llocs que, en algun cas, feia 72 anys que no havia tornat a trepitjar, d'altres en feia 65. Ell gairebé va tancar el cercle de la seva vida –van quedar coses per fer, per això preparàvem un segon viatge–, i junts vam viure una aventura intensa i enriquidora.

La seva mort, sobretot per inesperada, va suposar-me un cop emocional molt dur. Res no ho feia presagiar. Hi havia parlat només set hores abans, i els últims dos mesos, gairebé cada dia, ja que en breu l'havia de tornar a anar a buscar. Un amic periodista em va dir afectuosament que m'hauria d'haver «protegit», emocionalment parlant. Segurament tenia raó, però quan vaig entendre la seva situació personal, vaig tenir clar que, o m'arremangava i m'hi remullava de ple, o valia més que girés cua per no tornar-hi mai més. Entrar a fons en la història exigia aquest plus, i si escollia aquesta opció, amb un tipus valent, de bon cor i encantador com era Campsolinas, era molt difícil no agafar-li estima. «Adéu, rosa d'abril!», em deia sempre quan acabàvem les nostres converses telefòniques. Adéu, bonic, i moltes gràcies per tot. Ha estat un plaer i un privilegi compartir la vostra última aventura.

Jordi Carreras és periodista.
[press@servidor.us]

A Atlanta se'l coneixia com **el Xef**, un sobrenom que feia justícia al fet que el 1983 fos considerat **el millor xef** de clubs privats dels Estats Units